

Xalq şairi Sabir Rüstəmxanlıın "İnsan həyatının mənası ictimai tələqqiyə xidmətdədir" fikrini tez-tez xatırlayıram. Və yaxşı bilərəm ki, bu görkəmli şairin həyatının bütün dövrləri hər bir halıyla ictimai tələqqiyə xidmətdə keçib. Sabir Rüstəmxanlı həyatını "insanın bütün şüurlu ömrü boyu öz millətinin azadlığına, xoşbəxtliyinə can atmasından təbii bir duyğu yoxdur" meyarı ilə yaşayan seçilmişlərdəndir. İctimai həyatımızın bütün sahələrində onun qətiyyətli şair, publisist, vətəndaş sözü həmişə yerli olmuşdur. "Sabir Rüstəmxanlı yaradıcılığı başdan-başına öz xalqının özünüdərkini, milli oyanışı yolunda yandırılan şam kimidi. Durulma, ümumi mədəni səviyyəimizin, siyasi mübarizə durumumuzun yetərli şəkildə formalaşması naminə onun yaradıcılığından exz etməli çox şey var". Və bu ba-

*Ey ildırım, çax yolumda,
Ey ürəksiz, çix yolumdan.
Mən hazırım haqq yolunda
Kipriyimlə od daşıyam.*

Görkəmli tənqidçi Qulu Xəlilovun S.Rüstəmxanlı yaradıcılığı haqqında hələ ötən əsrin 80-ci illərində söylədiyi aşağıdakı fikirlər indinin özündə də aktual və inandırıcı səslənir. Q.Xəlilov zamanında dərin bir əminliklə qeyd edirdi ki, bütövlükdə S.Rüstəmxanlı yaradıcılığında ən qabarıq görünən bir sıra ictimai-siyasi məna çalarları ilə yüklənmiş cəhət vətəndaşlıq motividir. "Sabir lap ilk şeirlərindən ayaqlarını üstündə gəzdirdi torpağa möhkəm dayamışdır. Bu mötəbər mənbə-dayaq onun şair taleyinə uğurlu əl çəkmişdir. Sabir bu torpağın qədir-qiyəmətini, dərdlərini bilən, duyan, gören və cəsarətlə deyən şairlərdəndir".

*Yaşamaq imtahandı doğulandan öləne,
Ürəyi şüşə kimi daşlara çalır zaman.
Qoy Nəsimi sinfinə yazsın mənim adımlı,
Əyilməzlik dərindən verəcəyəm imtahan.*

Aradan keçən mübarizə dolu ömür-gün gelişmələri zəmanət verir ki, bir şair, vətəndaş və insan kimi doğrudan da Sabir Rüstəmxanlı Nəsimi sinfində əyilməzlik dərindən verdiyi imtahandan nəsimiyənə çıxma bildi. O, azərbaycançılıq düşüncəsinin, türkçülük mücadiləsinin dönməz təbliğatçılarından azadlıq, müstəqillik mücadiləsinin öncüllərindən biri kimi bütün ədəbi-elmi imkanlarını böyük vətəndaşlıq məsuliyyəti ilə bir araya gətirə bildi. Yaxşının harada olduğunu gördü, qiymətləndirdi və həmişə haqqın, xeyrin, cəmiyyət, millət üçün gərəklili, vacib olanın yanında dayandı. Bu sahədə Sabir Rüstəmxanlıın ictimai fəaliyyəti ilə ədəbi yaradıcı-

ömrünün-gününün bu vədəsində S.Rüstəmxanlı həm də Mirzə İbrahimov, Rəsul Rza, Bəxtiyar Vahabzadə, Söhrab Tahir, Məmməd Araz, Xəlil Rza Ulutürk yaşamının ayaqda qalan, gerçək dünyamızda yaşayan canlı xatirələri kimidi. İndiki durumuyla elə bil ki, o, adlarını çəkdiyimiz sənətkarlarımızın ömrü yolunu öz varlığında bir araya gətirən abidədi. Bu abidədə bir az Nəsimi, bir az Məhəmməd Hadi, bir az Şəhriyar, bir az da Yavuz Bülent Bakiler ömürlüyü iç-içədi. Elə bil ki, Sabir bəyin təmsalında onların əli yenidən qələm tutur, hər cür biganəliyə, laqeydliyə dövlətlər gəlir, ictimai tələqqi işinə rəvac verir. Sabir Rüstəmxanlı bütün janrlarda sözün məqamını, yerini, çəkisini bilən sənətkardı. İstənilən mövzuda yazdığı əsərlərində hər cür biganəliyə, fəaliyyətsizliyə, etibarsızlığa qarşı daxili etiraz ifadəsi yaradıcılığın başlıca qayesidi. Ən pünhan sevgi duyğularını qələmə alanda belə S.Rüstəmxanlı bu mövzunu ictimai əhəmiyyətli həyat faktlarının köynəyindən keçirir, oxucu diqqətini cəmiyyət üçün dəyərli, düşündürücü olan nəsnelərin üzərinə yönəldir. "Tonqal başında" şeri bu baxımdan çox səciyyəvi və yaddaqalandı:

*"Tonqal iyi verirsən!" - bir gözəlin sözüdü,
Tüstülü saçlarını qarışdırıb gülürdü.
Bilmirdi tonqal iyi mənim saçımın deyil,
Köksümdə tüstülənən ürəyimdən gəlirdi.*

Bu, mübhəm, şəxsi yaşantının bədi təsviri prosesində belə Sabir Rüstəmxanlıın milli kimlik, enişli-yoxuşlu tarix gelişmələri barəsində olan əbədi intizarı özünü çox da ləngitməyir və o, yurd, itkilərimiz sardan olan problemlərimizin ağrısını da elə bu şəxsi yaşantıların əhatəsində ifadə edir, anlatmaq istəyir ki, hər hansı xoş yaşantının məstliyi bizi önəmli, tələyüklü məsələlərin unudulmasına aparmamalıdır. Bu baxımdan da "Tonqal başında" şerinin ictimai fikir yükü sevgi duyğuları ilə baş-başına təqdim edilir:

*Gözlərimin önündə tüstülənən kitablar,
Nəsiminin, Sabirin ruhunda tonqal iyi.
Haqqımı istəyəndə dilimə damğa basan,
Adımı yasaq edən qorxumda tonqal iyi.*

*...Tüstülü saçlarımda titrəyir zərif əllər,
Göz yaş qorxu dadır, ocağım qaralacaq.
Mən də adi bir köşöv, sönsəm də millətimin
Burmunda həmişəlik tonqal iyi qalacaq.*

Sabir Rüstəmxanlı poeziyası birmənalı şəkildə tələqin edir ki, bir-cə yol qorxudan sıyrılmayanlar, hər daşa-ağaca sarılmayanlar torpağa uzaqdı, torpağa yaddı və belə olmayanca bu torpaq bizləri götürməyəcək. Götürməyəcək o yerə qədər ki, torpağı qaldırıb qırmayıraq:

*Bu Vətən dərsləri üsullanmadan,
Gözündə hər daşı qızılınmadan,
Hərə öz içində qüsullanmadan,
Üz tutub, yalvarıb tövbə etməsək -
Bu torpaq bizləri götürməyəcək.*

Üsullanmanın, qüsullanmanın bir əsas yolu da Sabir Rüstəmxanlı yaradıcılığından keçir. "Mən idim dünyanın ilk əkinçisi, səpdiyim ilk toxum sevgiydi elə" tendensiyası onun poetik ruhunun əsl simasını sərgiləyir. Bu düşüncələrin poetik ifadəsi onun üçün əbədi sevdə kimidi. S.Rüstəmxanlı yaradıcılığı ilə tanış olduqca bir daha görürsən ki, bir çiçəyin meyrinə sıxılıb ağlamayan onu anlaya bilməz. Özü-özünə güvənən, özü-öz təsəllisini verən şairin öz yazdıqlarında ki:

*Qartalın dönüşü yuvasında
Bir bax, o qayalar qaşında mənəm.
Nə olsun bir yolun sonu yetişdi,
Yenə bir çiğir başında mənəm.
Yollara can verdim yol aza-aza
Yenə kənd yolunda yapayalqızam!*

"Mən idim dünyanın ilk əkinçisi"

xımdan S.Rüstəmxanlı yaradıcılığı Nəsimi, M.Ə.Sabir, R.Rza, B.Vahabzadə, Xəlil Rza, M.Araz, Söhrab Tahir silsiləsinin yeni qolu kimi diqqəti çəkir. Öz ictimai-siyasi gelişmələrinə, tarixi aktuallığa görə onun ömrü yolu Çingiz Aytmatov, Oljas Süleymanov missiyasına daha çox yaxındı. Sabir Rüstəmxanlı o ədəbi hücrəyə daxil olan, onlarla çiyin-çiyinə dayana bilən sənətkarlarımızdandı, böyük şairimiz Hüseyn Cavidin təbirincə demiş olsaq:

*İştə onlar hər biri bir qəhrəman,
Hep çalışmış durmadan, sarsılmadan.
...Hepsi yalnız bir həqiqət aşığı.*

Bunu deməyə görkəmli şairin "Gəncə qapısı", "Qan yaddaşı" poemaları, "Ölüm zirvəsi" romanı, "Ömür kitabı" və s. şəhadət verməkdədi. Azərbaycan ədəbiyyatının nəsr sahəsində Mirzə İbrahimovun "Gələcək gün" romanının, Bəxtiyar Vahabzadənin "Gülüstan" poemasının daşıdığı missiyanı bədi publisistika sahəsində məhz Sabir Rüstəmxanlıın "Ömür kitabı" yerinə yetirib. Bu mənada şairin aşağıdakı misraları onun ömrü yolunun dolğun ifadəçisi kimi göz önünə gəlir:

Doğrudan da Sabir Rüstəmxanlı dünyaya şair (və ən əsası, vətəndaş) kimi gəlib, bütün həyatı boyu da şair-vətəndaş kimi yaşayanlardandır. Tənqidçi Vaqif Yusiflinin dəqiq müşahidəsidir ki, o, hətta Azadlıq meydanındakı mitinqlərdə, oradakı odlu-alovlu çıxışlarında da şair idi. Vəzifə kürsüsündə oturduğu illərdə də, Milli Məclisin bəzi qızğın, yeksənəq iclaslarında da şair olaraq qalırdı. Necə ki, bu gün də şair olaraq qalır və hər yeni əsəri ilə Azərbaycan tarixinin indiyə qədər üstündən sükutla keçilmiş, az qala unudulmuş səhifələrini yetkin, xüsusi bir vətəndaş-şair həssaslığı ilə qabardır, laqeydlik, biganəlik tozundan təmizləyir. Bu, onun missiyasıdır; "Ana dilim" şerindən, "Gəncə qapısı"ndan başlayan, "Ömür kitabı"yla kamala yetən, "Ölüm zirvəsi", "Şair və şər", "Difahi fədaisi" ilə davam edən missiyası... Bu missiyanın heç yerdə bürəyib sozalmayan, "bezdirmə-üsandırmə" deməyən axarını bir ömür boyunca ləyaqətlə tutub gələn S.Rüstəmxanlı vaxtilə ömrü yolunun, həyat mübarizəsinin idealını belə yazmaqdaydı:

İlgi qoşa qanad kimidi. O, həqiqətən də dünyanın hansı bir coğrafi məkanında bir-cə kəlmə sözü yaşay-ıbsa-oranı halalca yurdu sayıb, doğma ana dilinə ucalıq, yaşmaq xoşbəxtliyi kimi baxıb. İnamla yazıb ki:

*Səninlə həmişə mən ucalacam,
Bədənim torpağa tapşırırsa da.
Ruhumu mən sənə tapşırıacağam.*

Bu, onun doğma Ana dililə olan əbədi əhd-peymanıdır. Sabir Rüstəmxanlı bütün həyatını bu əhd-peymanı xüsusi bir sədaqət hissilə yaşayıb. O, öz şair-vətəndaş obrazının poetik cizgilərini bütün dolğunluğu ilə şeirə, sözə köçürə bilənlərdən və bunu yazmağa mənəvi haqqı çatanlardandı:

*Mənim taleyimə kağız biganə,
Mən bu bölgülərə üsyan səsiyəm.
Mən öz istəyimlə, sözümlə, ruhumla
Yurdumun bölünməz xəritəsiyəm.*

Bu misralarda Sabir Rüstəmxanlıın bütün dolğunluğu ilə ifadə olunan obrazı var. Bu olbrax hər bir Azərbaycan oxucusuna, türk insanına doğma və əzizdi. O baxımdan ki,

■ Gulayə

21 may 2016

WWW.KASPI.AZ

YUBILEY

17